

Torgeir Aarvaag Stokke

Organisasjonsgrader i norsk arbeidsliv 1945–1998

Det strategiske instituttprogrammet på Fafo

Torgeir Aarvaag Stokke

Organisasjonsgrader i norsk arbeidsliv 1945–1998

Det strategiske instituttprogrammet på Fafo

© Forskningsstiftelsen Fafo 2000

ISSN 0804-5135

2. opplag 2000

Innhold

1 Innledning	5
2 Arbeidstagersiden	6
2.1 Organisasjonsgraden på 1990-tallet	6
2.2 Organisasjonsgraden 1945–1955	7
2.3 Forløperne til YS, AF og Akademikerne	10
2.4 Samletabeller 1945–1998	13
3 Arbeidsgiversiden	19
3.1 Samletabeller	19
3.2 NHO og HSH	25
Referanser	27
Det strategiske instituttprogrammet på Fafo	29

1 Innledning

Måling av organisasjonsgrader i arbeidslivet inngår som en del av Fafos strategiske instituttprogram: De kollektive aktørenes rolle på arbeidsmarkedet. Organisasjonsgrader kan måles på flere måter. I dette notatet revideres og oppdateres statistikk basert på organisasjonenes egne medlemstall. Survey-data er en alternativ kilde, og er benyttet i andre publikasjoner fra programmet (se Nergaard 1996, 1999).

Notatet har fire formål:

- Oppdatere organisasjonsgraden på arbeidstagersiden fra 1956 til og med 1998
- Presentere estimater for organisasjonsgraden på arbeidstagersiden for perioden 1945–1955
- Gi et overblikk over forløperne til YS, AF og Akademikerne
- Beregne organisasjonsgrader for arbeidsgiverne i privat sektor i perioden 1948–1997

Organisasjonsgrad uttrykker forholdet mellom antall organiserte og antall organiserbare (se Fennefoss og Stokke 1991). For arbeidstagerorganisasjonene operasjonaliseres dette til forholdet mellom antall organiserte lønnstagere og antall yrkesaktive lønnstagere. For arbeidsgiverorganisasjonene er operasjonaliseringen mer problematisk. Arbeidsgiverorganisasjoner har som regel bedrifter som medlemmer, men også andre medlemstyper som handelsstandsforeninger og samvirkelag. Videre er ikke «bedrift» alltid definert likt i organisasjonene og i offisiell statistikk. Derfor har vi valgt å bruke antall sysselsatte i medlemsbedriftene som mål på størrelse, og organisasjonsgraden fremkommer som forholdet mellom antall sysselsatte i bedrifter som er medlem av arbeidsgiverorganisasjoner i forhold til antall lønnstagere i privat sektor.

Arbeidsgiversidens organisasjonsgrad har tidligere vært viet mindre interesse enn arbeidstagersidens organisasjonsgrad. Derfor er det også færre fremstillinger å bygge videre på. Når det gjelder arbeidstagersiden, bygges det videre på metodiske kriterier etablert i Colbjørnsen, Fennefoss og Hernes (1985), utviklet videre i Fennefoss (1988), Fennefoss og Stokke (1991) og Stokke (1991, 1995). Disse kriteriene omhandler dels hvordan organisasjonenes medlemstall skal bearbeides slik at bare yrkesaktive lønnstagere telles. Det betyr at grupper som elev- og studentmedlemmer, pensjonister, selvstendig næringsdrivende og arbeidsledige tas ut av beregningsgrunnlaget. Dels brukes alle lønnstagere uavhengig av arbeidstid og ansettelsesform som uttrykk for potensielle medlemmer. Det siste valget har også sammenheng med standarder etablert i andre land, og gjør at organisasjonsgrader blir sammenlignbare. Det er likevel åpenbart at arbeidstid, ansettelsesform og andre kjennetegn ved arbeidstagerne har betydning for organisasjonstilbøyeligheten. Survey-data egner seg imidlertid bedre enn medlemsstatistikk til å belyse slike forhold.

2 Arbeidstagersiden

2.1 Organisasjonsgraden på 1990-tallet

I Stokke (1995) ble organisasjonsgraden på arbeidstagersiden beregnet for perioden 1956–1994. I Stokke (1998) er beregningene ført videre til og med 1997. I tabell 1 er medlems-tallet i hovedorganisasjonene og i frittstående forbund fremstilt for perioden 1990–1998. Kildene er organisasjonenes egen medlemsstatistikk, samt Statistisk årbok for frittstående organisasjoner. Når det gjelder den siste gruppen er enkelte organisasjoner som inngår som del av en større organisasjon, og enkelte som ikke betraktes som lønnstagerorganisasjoner, utelatt.¹

Medlemstallene er målt ved utgangen av året. For de organisasjoner som oppgir medlemstall for 1/1 det påfølgende året, er det foretatt justeringer knyttet til forbundsoverganger. Dermed unngås dobbelttelling. I tabell 1 (og senere) er det likevel tatt med to versjoner av medlemstall for 1998. Akademikerne ble stiftet høsten 1997, men de fleste medlemsforbundene forble medlemmer av AF ut 1998. Medlemstallet i Akademikerne for 1997 og 1998-I representerer derfor bare medlemsmassen i Den norske Lægeforening. I 1998-II er de AF-forbund som trådte ut ved årsskiftet 1998/99 tatt med i Akademikernes medlemstall, mens AFs medlemstall er redusert tilsvarende.

I tabell 2 er organisasjonsgraden samlet og fordelt på hovedorganisasjoner og frittstående forbund (FS), ført frem til og med 1998. Antall lønnstagere i Statistisk sentralbyrå

Tabell 1 Totale medlemstall i lønnstagerorganisasjonene, 1990–1998

	LO	YS	AF	Akademikerne	FS	Samlet medlemstall
1990	785586	184014	208008		112087	1289695
1991	778773	188452	218681		113453	1299359
1992	770175	198544	226639		120056	1315414
1993	765171	203409	232326		125271	1326177
1994	775678	210321	239039		130686	1355724
1995	792575	216238	247974		130634	1387421
1996	811829	223524	254162		136589	1426104
1997	822705	230644	245869	17335	136319	1452872
1998-I	838628	238491	252405	18178	140257	1487959
1998-II	838628	238491	160745	109838	140257	1487959

¹ Statistisk sentralbyrå gikk fra og med årboken for 1996 over til å gjengi en forkortet liste over frittstående forbund sammen med summen av medlemmer. Tilgang til bakgrunns materialet er derfor nødvendig for å bearbeide opplysningene om medlemskap. Av organisasjoner som er utelatt i beregningene her fordi de inngår i andre organisasjoner, kan nevnes Heismontørenes Fagforening som er medlem av EL&IT-forbundet i LO og Norske Gynekologiske Forening som er medlem av Den norske Lægeforening (Akademikerne). Av de som ikke betraktes som lønnstagerorganisasjoner, kan nevnes Norges Kystfiskarlag og deler av Selgerforbundet.

Tabell 2 Sysselsetting og organisasjonsgrader, 1990–1998

	AKU	LO	%	YS	%	AF	%	Akade- mikerne	%	Fritt- stående	%	Organi- serte	%
1990	1804000	602235	33,4	164842	9,1	168006	9,3			98628	5,5	1033711	57,3
1991	1797000	583099	32,4	167188	9,3	173719	9,7			98519	5,5	1022525	56,9
1992	1795000	573439	31,9	170871	9,5	177620	9,9			100633	5,6	1022563	57,0
1993	1799000	562921	31,3	174955	9,7	181287	10,1			104359	5,8	1023522	56,9
1994	1834000	568207	31,0	177561	9,7	186528	10,2			109787	6,0	1042083	56,8
1995	1882000	580729	30,9	181065	9,6	190417	10,1			108929	5,8	1061140	56,4
1996	1952000	589283	30,2	184329	9,4	199575	10,2			111772	5,7	1084959	55,6
1997	2011000	593875	29,5	188786	9,4	196321	9,8	10827	0,5	111160	5,5	1100969	54,7
1998-I	2056000	605151	29,4	192697	9,4	201906	9,8	11291	0,5	118200	5,7	1129245	54,9
1998-II	2056000	605151	29,4	192697	9,4	134198	6,5	78999	3,8	118200	5,7	1129245	54,9

arbeidskraftundersøkelser (AKU) er brukt som uttrykk for organisasjonspotensialet. Det er tilstrekkelig å oppgi at man har arbeidet noen få timer i «referanseuken» eller vært midlertidig borte fra tilsvarende arbeid, for å bli registrert som sysselsatt i AKU.

For å regne yrkesaktive medlemmer i LO, er forbundenes årsrapporter til LO lagt til grunn. Tallene over medlemmer minus pensjonister og frimedlemmer er så justert noe i forhold til et kvartalsskjema som ble introdusert i 1996, samt opplysninger innhentet direkte fra flere av forbundene.² For YS-forbundene sin del, er det lagt til grunn kontingentbetalende medlemmer – etter kontroller vet vi at dette stort sett samsvarer med yrkesaktive. For AF og Akademikerne sin del er det lagt til grunn yrkesaktive minus selvstendig næringsdrivende. For de frittstående forbundene sin del er det tatt utgangspunkt i tabellen i Statistisk årbok. Denne er så supplert med upublisert statistikk fra Statistisk sentralbyrå, og korrigert med detaljert medlemsstatistikk i de største forbundene.

Organisasjonsgraden viser en svakt synkende tendens på 1990-tallet. Årsakene er sikkert mange, men den sterke sysselsettingsveksten siden 1993 spiller nok en vesentlig rolle. Mens sysselsettingen i perioden 1993–1998 vokste med 257 000, økte organisasjonenes medlems-tall med bare 106 000. Tall fra tidligere perioder med sterk sysselsettingsvekst kan tyde på at organisasjonene bruker noe tid på å organisere tilstrømningen til arbeidsmarkedet. Foreløpig er det derfor ingen grunn til å dramatisere fallet i organisasjonsgrad. Tabell 2 viser ellers at LOs relative oppslutning går noe tilbake, mens de andre organisasjonenes relative andeler vokste til midten av 1990-tallet men har stagnert de siste årene.

2.2 Organisasjonsgraden 1945–1955

Tidligere fremstillinger av organisasjonsgrader over tid i Norge starter i 1956. Årsaken er at det er det første året da arbeidstagerorganisasjoner utenfor LO ble tatt inn i Statistisk årbok. Tall for LO finnes tilgjengelig, og det er mulig å forlenge estimeringen av yrkesaktive medlemmer tilbake til 1945 ut fra de samme forutsetningene som er benyttet for perioden 1956–

² Bruk av kvartalsskjemaet alene fører til brudd i tidsserien, se Fennefoss (1998).

1971. Hovedutfordringen ved å beregne organisasjonsgraden i perioden 1945–1955 er organisasjonene utenfor LO.

Det eksisterte en rekke organisasjoner utenfor LO også før annen verdenskrig. LO hadde inntil slutten av 1940-årene en nokså sterk arbeiderprofil, og det var for lengst dannet flere tjenestemanns- eller funksjonærorganisasjoner utenfor LO. Noen få gikk inn i LO i mellomkrigstiden, så som Handel og Kontor (stiftet 1908, gikk inn i LO 1931). Andre ble værende utenfor LO på tross av rekrutteringsforsøk, så som Norsk Arbeidslederforbund (NALF, stiftet 1910) og Statstjenestemannsforbundet (STAFO, stiftet 1923). Andre igjen synes å ha vært uaktuelle i forhold til LO-medlemskap, så som Norske Bankfunksjonærers Forbund (NBF, stiftet 1922). En rekke profesjonsforbund av mindre interesse for LO tok også på seg tariffpolitiske oppgaver med tiden. Et eksempel er Norges Farmaceutiske Forening, stiftet i 1858, som forhandlet frem «Almindelige regler for forholdet mellem apotekere og tjenestegjørende farmaceuter» allerede i 1912 (Fyllingen og Johannessen 1958:91).

To organisasjoner utenfor LO hadde i mellomkrigstiden preg av å være hovedorganisasjoner, i den forstand at de bestod av forbund som opptrådte samlet overfor staten som arbeidsgiver. Det gjaldt Embetsmennenes Landsforbund (EL, stiftet 1918) og STAFO. Til sammen hadde de aldri mer enn 15 000 medlemmer, mens LO vokste fra 145 000 medlemmer i 1930 til over 350 000 ved utgangen av 1939. At omleggingen av statistikkgrunnlaget i Statistisk årbok kom akkurat i 1956, kan ha hatt sammenheng med at det tidlig på 1950-tallet ble stiftet ytterligere to hovedorganisasjoner. Denne gangen var organisasjonene større, og de hadde et bredere nedslagsfelt enn statlig sektor. Norsk Akademikersamband (NAS, stiftet i desember 1950) organiserte forbund med medlemmer både i privat og offentlig sektor, og hadde den svenske SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation) som forbilde (Wyller 1970:56). NAS utviklet seg i samarbeid med EL, slik at forbundene hadde dobbeltmedlemskap og NAS-forbund pliktet å være tilsluttet EL i sin helhet eller som gruppe når et forbund hadde medlemmer i staten. NAS hadde ingen rolle i lønnsoppgjørene, mens EL fortsatte å fungere som hovedsammenslutning i staten slik det defineres i tjenestetvistlovens §3.

Funksjonærenes Sentralorganisasjon (FSO, stiftet i desember 1951) ble dannet etter et initiativ fra Norske Bankfunksjonærers Forbund, og hadde den svenske TCO (Tjänstemännens Centralorganisation) som forbilde (Bergløff 1972:118, 133). FSO vokste raskt, men møtte i motsetning til EL/NAS betydelig motstand fra LO. Særlig tre av FSO-forbundene, Norges Arbeidslederforbund (NALF), Kommunale Funksjonærers Landsforbund og Norges Funksjonærforbund, ble sett på som direkte konkurrenter til LO-forbund. LO stiftet i 1953 Funksjonærsambandet i Norge, og et av formålene var å hindre eller begrense tilgangen på nye forbund til FSO (jf Funksjonærsambandet i Norge. Stiftelseskongressen 7–8/5 1953). Funksjonærsambandet i LO skulle ikke være noen forhandlingsorganisasjon, men en fellesorganisasjon som sikret funksjonærgrupper en viss selvstendighet i forhold til de store industriarbeidergruppene i LO. Sambandet omfattet anslagsvis 125 000 funksjonærer i 1956, og står oppført i Statistisk årbok. Ved hjelp av både obstruksjon og lokking lyktes det til slutt LO å få Norsk Arbeidslederforbund utmeldt av FSO (jf Terjesen 1994:223). Videre medvirket LO til at FSO aldri fikk noe sterkt fotfeste innen det statlige forhandlingsområdet, på tross av iherdige forsøk. Da forslaget til en egen tjenestetvistlov ble kjent i 1957, forsøkte FSO å samle en rekke frittstående forbund for å komme over grensen på 7000 medlemmer i staten, slik kravet var til å bli anerkjent som hovedsammenslutning

(Aftenposten 30/1-1958). Initiativet førte ikke frem, og større organisasjoner som STAFO, NITO og det som senere ble hetende Norsk Lærerlag valgte å holde seg utenfor FSO, blant annet for å beholde et godt forhold til LO. FSO lyktes derimot med å omdanne Seksjon Kommune til en forhandlingsorganisasjon i kommunal sektor. Norsk Sykepleierforbund sluttet seg til FSO i 1952, men ble ekskludert i 1962 etter å ha nektet å overgi forhandlingsretten i kommunal sektor til FSO (Melbye 1990:192f). Etter dette gikk FSO raskt i oppløsning.

Det finnes medlemsopplysninger for EL og STAFO tilbake til 1945, og for FSO tilbake til 1951. For to av FSO-forbundene, NALF og BAF, har vi medlemsopplysninger tilbake til 1946. Også for NITO og Norsk Styrmandsforening, som begge var frittstående, finnes det medlemstall tilbake til 1945/46. For NAS finnes det medlemsopplysninger for stiftelsestidspunktet. Perioden 1945–1955 kjennetegnes ikke av noen omfattende organisasjons-etablering på arbeidstagersiden ut over FSO og NAS (jf stiftelsesdatoene for lønnstager-organisasjoner gjengitt i Moren 1966), medlemsforbundene i FSO og NAS eksisterte altså i stor grad også før krigen. Derfor er det mulig å ta utgangspunkt i perioden 1956–1960 og beregne andelen av medlemmene i frittstående forbund for de organisasjoner vi har medlemstall for. Deretter kan veksttakten i disse forbundene i perioden 1945–1955 brukes til å anslå det totale antallet medlemmer i frittstående forbund.

I tabell 3 er medlemstall for EL, STAFO, FSO, NITO og Norsk Styrmandsforening gjengitt for perioden 1945–1960. For EL er tallene før 1956 basert på en figur i Wyller (1970), for STAFO på tall fra Pryser (red, 1949) samt Forhandlingslovkomiteen³. For FSO er tallene for 1952–1955 hentet fra Bergløff (1972), tallene for 1945–1951 uttrykker hva som kan ha vært FSO-forbundenes medlemstall før stiftelsen og er basert på medlemstall i

Tabell 3 Medlemstall i frittstående organisasjoner 1945–1960

	EL	STAFO	FSO	NITO	Styrmenn	Sum	FS totalt	Ny FS totalt	Yrkes-aktive
1945	5800	10701	17859	2000	2800	39160		66541	63879
1946	5800	11248	17859	2000	3770	40677		69119	66354
1947	5800	11914	20178	2925	3680	44497		75610	71829
1948	7000	12000	21243	3850	3010	47103		80037	76036
1949	7500	12000	22843	3925	3310	49578		84243	80031
1950	7800	11500	24549	4001	3429	51279		87132	82776
1951	8200	11500	26000	4236	3546	53482		90876	86332
1952	8800	11500	26000	4472	3720	54492		92592	87037
1953	9000	11500	29000	4736	4019	58255		98986	93047
1954	9400	12000	31000	5000	4388	61788		104990	98690
1955	10000	12000	32334	5508	4510	64352		109346	102786
1956	10800	12558	35950	6016	4620	69944	109368	109368	102806
1957	9241	12700	36121	6431	4667	69160	118055	118055	110972
1958	9887	12460	37257	6729	4731	71064	131554	131554	123661
1959	11405	12731	37976	6935	4673	73720	132842	132842	123543
1960	12641	13150	32746	7170	4700	70407	139331	139331	129578

³ Jf Innstilling om revisjon av lov 6. juli 1933 om forhandlingsrett for statstjenestemenn og om opprettelse av en tjenestemannsrett, avgitt til Finansdepartementet 21/12 1953.

Tabell 4 Organiserte lønnstagere, sysselsetting og organisasjonsgrad 1945–1960

	LO totalt	LO, yrkesaktive	Ny FS totalt	FS yrkesaktive	Lønnstagere	Organisasjonsgrad
1945	339920	319525	66541	63879	930000	41,2
1946	407029	382607	69119	66354	963959	46,6
1947	442445	415898	75610	71829	990365	49,2
1948	456297	428919	80037	76036	1016770	49,7
1949	473629	445211	84243	80031	1043176	50,4
1950	488442	459135	87132	82776	1069582	50,7
1951	503397	468159	90876	86332	1079294	51,4
1952	515593	479501	92592	87037	1101147	51,4
1953	526016	489195	98986	93047	1113288	52,3
1954	538587	500886	104990	98690	1138783	52,7
1955	542105	504158	109346	102786	1146067	53,0
1956	545416	501783	109368	102806	1150923	52,5
1957	540878	497608	118055	110972	1164277	52,3
1958	543513	500032	131554	123661	1158207	53,8
1959	541408	498095	132842	123543	1172776	53,0
1960	541549	492810	139331	129578	1189772	52,3

NALF (NALF 1960) og BAF (Bergløff 1972) og disse to organisasjonenes andel av medlemstallet i FSO i 1953. NITOs medlemstall er basert på Teknisk ukeblad nr 9 (1986) mens Styrmandsforeningens tall er fra Tønnessen (1960). Kolonnen «FS totalt» er summen av medlemstall i alle organisasjonene utenfor LO oppgitt i Statistisk årbok, mens kolonnen «Ny FS totalt» er en tilbakeskriving basert på at tallene for de fem organisasjonene utgjør 59 prosent av FS totalt i årene 1956–58. Den siste kolonnen over yrkesaktive er basert på en antagelse om 6 prosent ikke yrkesaktive i 1956 (jf Stokke 1992:215), stigende fra 4 prosent i 1945.

I tabell 4 er totalt medlemstall og antall yrkesaktive medlemmer i LO tatt med. For LOs del eksisterer det temmelig pålitelige oppgaver over ikke yrkesaktive medlemmer fra og med 1972. I Colbjønsen, Fennefoss og Hernes (1985:75) ble andelen pensjonister i LO-forbundene anslått til 8 prosent i 1956. Pensjonistandelen er i dette notatet satt til 6 prosent i perioden 1945–1950 og 7 prosent i perioden 1951–1955. Sysselsettingstallene i tabell 4 bygger på nasjonalregnskapsstatistikk. Utgangspunktet er tabell 9.6 i Historisk statistikk 1994 (NOS C 188), som oppgir lønnstagere for perioden 1962–1991. Disse tallene er kjedet bakover ved hjelp av indeksen for vekst i årsverk i perioden 1946–1962, oppgitt i Historisk statistikk 1968 (NOS XII 245), tabell 71.

2.3 Forløperne til YS, AF og Akademikerne

I 1957 ble Befalets Fellesorganisasjon (BFO) stiftet, som en samling av tidligere frittstående befalsorganisasjoner i forsvaret (BFO 1997). Selv om organisasjonen kan kalles en hovedorganisasjon siden den hadde forbund som medlemmer, oppnådde den ikke status som hovedsammenslutning i staten. Organisasjonen fikk raskt over 9000 medlemmer, altså mer

enn de 7000 som da krevdes i staten, men tilfredsstilte ikke kravet om å representere fem ulike etater. Derimot fikk BFO en særskilt eller spesiell forhandlingsrett, på linje med lærerne i folkeskolen (tjenestetvistloven §6.2). Da Luftforsvarets Befalsforening gikk ut av BFO og inn i Statstjenestemannskartellet (LO) i 1963, mistet BFO denne statusen (Wyller 1970:66). I februar 1964 gikk det rykter om dannelsen av en ny og fjerde hovedsammenslutning, etter initiativ fra BFO og Politiets Sentralorganisasjon (som hadde brutt ut av Politiforbundet som da var et LO-forbund) – jf Arbeiderbladet 26/2-1964. Moren (1966:88) opplyser at den nye organisasjonen, Yrkesorganisasjonenes Hovedsammenslutning (YH), i 1965 ennå var under oppbygging og telte om lag 25 000 medlemmer. Anslaget var sannsynligvis basert på at også STAFO gikk med i YH. Det viste seg å ikke slå til, bare et mindre forbund med navnet Statstjenestemennenes Landsforbund deltok. Først i etterkant av hovedoppgjøret i 1964 fikk YH status som den fjerde hovedsammenslutningen i staten (Aftenposten 15/5-1964), og ble dermed part i hovedtariffavtalen etter at staten hadde forhandlet ferdig med de tre andre hovedsammenslutningene (Arbeiderbladet 15/5-1964). Bestemmelsen om særskilt forhandlingsrett for organisasjon av militære tjenestemenn i tjenestetvistloven er senere opphevet.

Avviklingskongressen for FSO ble holdt i 1965. Flere av forbundene som hadde vært med i FSO, fortsatte å drøfte andre organisasjonsdannelser (Thue 1986:111f). I 1974 ble det holdt et møte hvor mange av de tidligere FSO-forbundene var til stede, og hvor etableringen av en egen hovedorganisasjon var tema. De fem organisasjonene som til slutt var med på stiftelsen av Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) i januar 1977, var: Stafo, YH, Norske Bankfunksjonærers Forbund, Forsikringsfunksjonærenes Landsforbund og Kommunale Funksjonærers Landsforbund. De to første var hovedsammenslutninger etter tjenestetvistloven, de tre andre var tidligere medlemmer av FSO. Norges Funksjonærforbund, Norske Assurandørers Forbund, Norsk Rutebilarbeiderforbund og Norsk Olje- og Gassmedarbeiderforbund tilsluttet seg YS i løpet av 1977. De to siste forbundene representerte arbeidssjiktet i arbeidslivet, og indikerte at YS ikke la til grunn samme funksjonærideologi som FSO. Konkurransen mellom LO og YS har derfor ikke bare stått om funksjonærorganisering, men også om arbeiderorganisering i offentlig sektor og deler av privat sektor.

Allerede på 1960-tallet var det et samarbeid mellom de to dominerende organisasjonene for akademikere, og høsten 1972 kom formennene i EL og NAS med et felles utspill om samling i én hovedorganisasjon. EL var en forhandlingsorganisasjon, og hadde rettigheter som hovedsammenslutning i staten. NAS opererte over hele arbeidsmarkedet med mange ulike akademikergrupper som medlemmer, og var i større grad en interesseorganisasjon, med blant annet innslag av selvstendig næringsdrivende. I tillegg var det mange som hadde medlemskap i begge organisasjonene. Konstituerende årsmøte for Akademikernes Fellesorganisasjon (AF) ble holdt i oktober 1974. Fra 1/1-1975 omfattet AF om lag 45 000 medlemmer, inkludert pensjonister og selvstendig næringsdrivende. AF overtok ELs rolle som hovedsammenslutning etter tjenestetvistloven, men for kommunal og privat sektor ble det ikke laget noen organisasjonsmessig overbygning for forbundenes tariffarbeid. AF fikk tilslutning fra NITO i 1978, noe som åpnet veien for at rekrutteringsområdet til AF ble fastsatt til personer med høyskoleutdanning av minst to års varighet. Mange forbund hadde likevel betenkeligheter ved å forsøke å favne så bredt.⁴ Norsk Sykepleierforbund ble tatt opp

⁴ Kilde: Innstilling fra AFs kommuneutvalg (AF, 1983).

i AF fra årsskiftet 1988/89. Da Akademikerne ble etablert høsten 1997, ble interessenetninger i AF, dels mellom høyskoleutdannede og de med akademisk utdanning (universitet og vitenskapelig høyskole) og dels mellom leger og sykepleiere, oppgitt som viktige årsaker. Med unntak av Norsk Lektorlag, senere Norsk Undervisningsforbund som i 1993 gikk sammen med andre lærerorganisasjoner og dannet Lærerforbundet (AF), favner Akademikerne i dag de samme medlemsgruppene som NAS/EL gjorde.

I tabell 5 er medlemstallet for forløperne til AF og YS gjengitt. Statistisk årbok dekker alle organisasjonene unntatt NAS. I et dokument fra 1952 anslår NAS sitt eget medlems-tall til 17–18 000⁵, mens Wyller (1970:56) opererer med om lag 20 000 medlemmer i 1950-årene. Medlemstall i NAS for 1965–73 er basert på årsberetninger fra NAS. Der er det oppgitt totalt antall medlemmer i medlemsforeningene, antall medlemmer det betales kon-tingent for og hvor stor del av medlemstallet som også er tilsluttet EL. Disse tre tallstørrel-sene er også gjengitt i tabell 5.

En siste større gruppe som har stått utenfor hovedorganisasjonene, er lærerne i folke-skolen. Lektorene var i sin tid med på å stifte Embetsmennenes Landsforbund (jf Seip 1990:60ff), mens folkeskolelærerne var frittstående og splittet i flere organisasjoner. I 1966 ble Norsk Lærerlag (NL) stiftet (jf Hagemann 1992:294flg). Grunnlaget var Norges Lære-rinneforbund (stiftet 1912) og Norges Lærerlag (stiftet 1892). Sistnevnte hadde i 1965 tatt opp i seg Norske Barnehagelærerinnens Landsforbund, som i en periode hadde vært medlem

Tabell 5 Medlemstall for forløpere til AF og YS

	FSO	BFO	YH	STAFO	EL	NAS	NAS betalende	NAS-EL
1957	36121	5310		12700	9241			
1958	37257	9632		12460	9887			
1959	37976	9079		12731	11405			
1960	32746	9743		13150	12641			
1961	34008	10009		13365	13659			
1962	24413	9845		13887	14012			
1963	25405	8957		15310	14417			
1964	26642	8845		15230	15011			
1965			10183	16105	16321	34000	29000	21000
1966			9314	16705	16329	35000	30250	21400
1967			9855	16740	16480			
1968			10153	18070	16670	35000	30350	22250
1969			10672	18150	17320	35000	31500	22500
1970			11087	17655	18418			
1971			11823	19647	20856	37000	34286	23294
1972			12465	21200	21214	38000	35307	24175
1973			13265	23200	21621		36507	
1974			14135	23908	22540			
1975			11886	25309				
1976			10200	24144				

⁵ Gjengitt i Ot prp nr 46 (1952), Lov om forlenget gyldighet av lov 23. juni 1950 om mellombels tillegg til lov om arbeidstvister av 5. mai 1927.

av FSO (Greve 1995:93flg). De ulike lærerorganisasjonene for folke- og framhaldsskolen organiserte allerede i 1960 rundt 16 000 lærere, og ble i løpet av den første etterkrigstiden overført fra det kommunale til det statlige forhandlingsområdet (Hagemann 1992:278flg). Ingen av organisasjonene representerte fem forskjellige etater slik det ble stilt krav om for å få status som hovedsammenslutning etter tjenestetvistloven av 1958. I loven var det imidlertid tatt med en bestemmelse som sikret «tjenestemannsorganisasjon av lærere i folke- og framhaldsskolen» en viss likhet med hovedsammenslutningenes status så fremt organisasjonen hadde over 7000 medlemmer og representerte minst halvparten av de aktuelle tjenestemennene (§6.2). Dahl (1979:37) bemerker at den forhandlingspraksis som ble utviklet etter 1958, sikret Lærerlagets deltagelse i forhandlingene om den statlige hovedtariffavtalen på lik linje med hovedsammenslutningene. Bestemmelsen finnes også i dag, og omtales gjerne som «avledet forhandlingsrett».

2.4 Samletabeller 1945–1998

I tabell 6–9 er ny statistikk i dette notatet slått sammen med tidligere publisert statistikk. Tabell 6 gjengir totale medlemstall i hovedorganisasjonene og de frittstående organisasjonene (FS). Hovedorganisasjoner og -sammenslutninger før stiftelsen av AF og YS er tatt med i tallene for frittstående organisasjoner.

Tabell 7 gjengir netto medlemstall eller yrkesaktive lønnstagere i organisasjonene. Beregningsmåten er nærmere beskrevet under 2.1 og 2.2 over. Tabell 8 gjengir først antall sysselsatte lønnstagere i arbeidsstyrken etter arbeidskraftundersøkelsene (AKU) og nasjonalregnskapsstatistikk (NR). Tallserien for AKU starter i 1972, for tidligere år er derfor NR-serien mer anvendelige. Forskjellen mellom de to seriene i perioden de overlapper, er at nasjonalregnskapstallene inkluderer sysselsatte i utenriks skipsfart mens AKU-tallene ikke gjør det. Siden nasjonalregnskapsstatistikken gjennomgår 3–4 revisjoner før endelige tall foreligger, foretrekkes det å bruke AKU-tall for de siste årene (jf tabell 2).

I tabell 9 er organisasjonsgraden fordelt på hovedorganisasjonene. Figur 1 fremstiller organisasjonsgraden fordelt på hovedorganisasjoner ved bruk av nasjonalregnskapstall, for 1998 er det benyttet 1998-II-serien. Figuren viser to hovedtrekk ved utviklingen i Norge. For det første er organisasjonsgraden påfallende stabil, etter at den tok seg opp rett etter krigen har den ligget mellom 50 og 56 prosent. For det andre taper LO andeler til de andre organisasjonene. Rundt 1950 hadde LO 85 prosent av de organiserte, etter 1993 er andelen sunket til under 55 prosent.

Tabell 6 Totale medlemstall i lønnstagerorganisasjonene, 1945–1998

År	LO	YS	AF	Akademikerne	FS	Organiserte
1945	339920				66541	406461
1946	407029				69119	476148
1947	442445				75610	518055
1948	456297				80037	536334
1949	473629				84243	557872
1950	488442				87132	575574
1951	503397				90876	594273
1952	515593				92592	608185
1953	526016				98986	625002
1954	538587				104990	643577
1955	542105				109346	651451
1956	545416				109368	654784
1957	540878				118055	658933
1958	543513				131554	675067
1959	541408				132842	674250
1960	541549				139331	680880
1961	562019				141926	703945
1962	565062				143803	708865
1963	566970				147771	714741
1964	570953				150371	721324
1965	574295				155676	729971
1966	574030				159804	733834
1967	570210				170718	740928
1968	574113				177766	751879
1969	582289				181590	763879
1970	594377				191157	785534
1971	601920				203900	805820
1972	603742				213266	817008
1973	613803				224860	838663
1974	635801				236402	872203
1975	655030		71009		176934	902973
1976	673694		78585		176216	928495
1977	692209	78932	84609		110470	966220
1978	712699	83603	90115		116397	1002814
1979	721042	87587	93908		139437	1041974
1980	748040	97207	102768		145912	1093927
1981	754985	107315	101659		150453	1114412
1982	751357	114902	105337		156045	1127641
1983	745101	118889	117931		159326	1141247
1984	759287	121630	123200		164343	1168460
1985	768778	127464	136800		169009	1202051
1986	785617	131739	144108		169192	1230656
1987	787409	136446	150032		177985	1251872
1988	783879	168482	155604		154267	1262232
1989	782256	178349	201720		112236	1274561
1990	785586	184014	208008		112087	1289695
1991	778773	188452	218681		113453	1299359
1992	770175	198544	226639		120056	1315414
1993	765171	203409	232326		125271	1326177
1994	775678	210321	239039		130686	1355724
1995	792575	216238	247974		130634	1387421
1996	811829	223524	254162		136589	1426104
1997	822705	230644	245869	17335	136319	1452872
1998-I	838628	238491	252405	18178	140257	1487959
1998-II	838628	238491	160745	109838	140257	1487959

Tabell 7 Netto medlemstall i organisasjonene, 1945–1998

År	LO	YS	AF	Akademikerne	FS	Organiserte
1945	319525				63879	383404
1946	382607				66354	448961
1947	415898				71829	487727
1948	428919				76036	504955
1949	445211				80031	525242
1950	459135				82776	541911
1951	468159				86332	554492
1952	479501				87037	566538
1953	489195				93047	582242
1954	500886				98690	599576
1955	504158				102786	606943
1956	501783				102806	604589
1957	497608				110972	608580
1958	500032				123661	623693
1959	498095				123543	621638
1960	492810				129578	622388
1961	511437				131991	643428
1962	508556				132299	640855
1963	510273				135949	646222
1964	508148				138341	646489
1965	511123				141665	652788
1966	505146				145422	650568
1967	501785				155353	657138
1968	499478				159989	659467
1969	506591				163431	670022
1970	511164				172041	683205
1971	517651				181471	699122
1972	513181				189807	702988
1973	527282				200125	727407
1974	544653				208034	752687
1975	559888		56100		155702	771690
1976	575356		61999		155070	792425
1977	593560	76485	67155		97214	834414
1978	600922	80509	72354		102429	856214
1979	607422	83820	78801		122704	892747
1980	630722	92443	85900		128402	937467
1981	629538	101155	86800		132399	949892
1982	622894	105859	92600		137320	958673
1983	612264	110231	100424		140207	963126
1984	619226	112477	104392		144622	980717
1985	621874	117327	113609		148728	1001538
1986	635005	121468	117995		148889	1023357
1987	624384	125996	121695		156626	1028701
1988	612767	156236	123436		135755	1028194
1989	604787	161985	164255		98768	1029795
1990	602235	164842	168006		98628	1033711
1991	583099	167188	173719		98519	1022525
1992	573439	170871	177620		100633	1022563
1993	562921	174955	181287		104359	1023522
1994	568207	177561	186528		109787	1042083
1995	580729	181065	190417		108929	1061140
1996	589283	184329	199575		111772	1084959
1997	593875	188786	196321	10827	111160	1100969
1998-I	605151	192697	201906	11291	118200	1129245
1998-II	605151	192697	134198	78999	118200	1129245

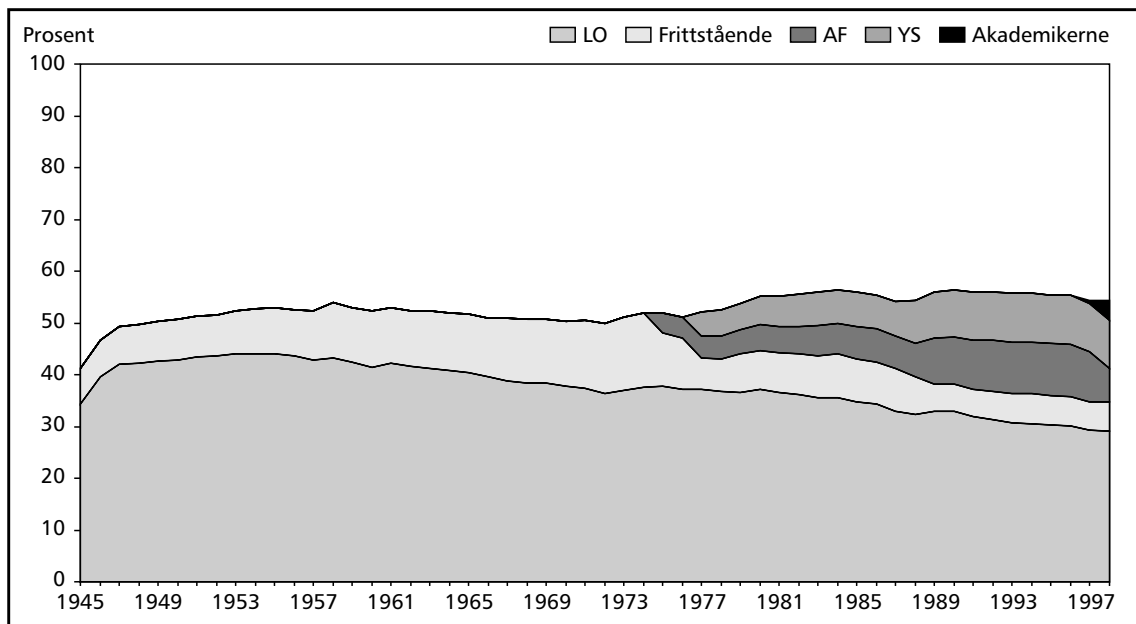
Tabell 8 Sysselsatte lønnstagere og organisasjonsgrader, 1945–1998

År	AKU	NR	ORGAKU	UORGAKU	ORGNR	UORGNR
1945		930000			41,2	58,8
1946		963959			46,6	53,4
1947		990365			49,2	50,8
1948		1016770			49,7	50,3
1949		1043176			50,4	49,6
1950		1069582			50,7	49,3
1951		1079294			51,4	48,6
1952		1101147			51,4	48,6
1953		1113288			52,3	47,7
1954		1138783			52,7	47,3
1955		1146067			53,0	47,0
1956		1150923			52,5	47,5
1957		1164277			52,3	47,7
1958		1158207			53,8	46,2
1959		1172776			53,0	47,0
1960		1189772			52,3	47,7
1961		1214054			53,0	47,0
1962		1224980			52,3	47,7
1963		1235660			52,3	47,7
1964		1246150			51,9	48,1
1965		1264460			51,6	48,4
1966		1276220			51,0	49,0
1967		1291020			50,9	49,1
1968		1298430			50,8	49,2
1969		1318800			50,8	49,2
1970		1355630			50,4	49,6
1971		1382130			50,6	49,4
1972	1363000	1409590	51,6	48,4	49,9	50,1
1973	1375000	1423340	52,9	47,1	51,1	48,9
1974	1399000	1448990	53,8	46,2	51,9	48,1
1975	1451000	1485990	53,2	46,8	51,9	48,1
1976	1525000	1549140	52,0	48,0	51,2	48,8
1977	1566000	1598230	53,3	46,7	52,2	47,8
1978	1593000	1632210	53,7	46,3	52,5	47,5
1979	1619000	1658530	55,1	44,9	53,8	46,2
1980	1652000	1699940	56,7	43,3	55,1	44,9
1981	1662000	1720720	57,2	42,8	55,2	44,8
1982	1684000	1726790	56,9	43,1	55,5	44,5
1983	1705000	1723920	56,5	43,5	55,9	44,1
1984	1723000	1738220	56,9	43,1	56,4	43,6
1985	1772000	1790250	56,5	43,5	55,9	44,1
1986	1827000	1848020	56,0	44,0	55,4	44,6
1987	1883000	1897820	54,6	45,4	54,2	45,8
1988	1867000	1893400	55,1	44,9	54,3	45,7
1989	1812000	1842100	56,8	43,2	55,9	44,1
1990	1804000	1834100	57,3	42,7	56,4	43,6
1991	1797000	1829200	56,9	43,1	55,9	44,1
1992	1795000	1828600	57,0	43,0	55,9	44,1
1993	1799000	1837600	56,9	43,1	55,7	44,3
1994	1834000	1867600	56,8	43,2	55,8	44,2
1995	1882000	1914000	56,4	43,6	55,4	44,6
1996	1952000	1962100	55,6	44,6	55,3	45,2
1997	2011000	2027900	54,7	45,3	54,3	45,7
1998-I	2056000	2077000	54,9	45,1	54,4	45,6

Tabell 9 Lønnstagerorganisasjonenes organisasjonsgrader over tid, 1945–1998

År	LO		YS		AF		Akademikerne		FS	
	AKU	NR	AKU	NR	AKU	NR	AKU	NR	AKU	NR
1945	37,5	34,4							7,5	6,9
1946	43,4	39,7							7,5	6,9
1947	45,9	42,0							7,9	7,3
1948	46,1	42,2							8,2	7,5
1949	46,8	42,7							8,4	7,7
1950	47,6	42,9							8,6	7,7
1951	48,1	43,4							8,9	8,0
1952	49,2	43,5							8,9	7,9
1953	49,6	43,9							9,4	8,4
1954	49,9	44,0							9,8	8,7
1955	49,6	44,0							10,1	9,0
1956	49,2	43,6							10,1	8,9
1957	48,5	42,7							10,8	9,5
1958	49,1	43,2							12,1	10,7
1959	48,6	42,5							12,1	10,5
1960	47,4	41,4							12,5	10,9
1961	48,7	42,1							12,6	10,9
1962	47,5	41,5							12,4	10,8
1963	47,3	41,3							12,6	11,0
1964	46,6	40,8							12,7	11,1
1965	46,3	40,4							12,8	11,2
1966	45,2	39,6							13,0	11,4
1967	44,1	38,9							13,6	12,0
1968	43,3	38,5							13,9	12,3
1969	43,2	38,4							13,9	12,4
1970	42,4	37,7							14,3	12,7
1971		37,5								13,1
1972	37,7	36,4							13,9	13,5
1973	38,3	37,0							14,6	14,1
1974	38,9	37,6							14,9	14,4
1975	38,6	37,7			3,9	3,8			10,7	10,5
1976	37,7	37,1			4,1	4,0			10,2	10,0
1977	37,9	37,1	4,9	4,8	4,3	4,2			6,2	6,1
1978	37,7	36,8	5,1	4,9	4,5	4,4			6,4	6,3
1979	37,5	36,6	5,2	5,1	4,9	4,8			7,6	7,4
1980	38,2	37,1	5,6	5,4	5,2	5,1			7,8	7,6
1981	37,9	36,6	6,1	5,9	5,2	5,0			8,0	7,7
1982	37,0	36,1	6,3	6,1	5,5	5,4			8,2	8,0
1983	35,9	35,5	6,5	6,4	5,9	5,8			8,2	8,1
1984	35,9	35,6	6,5	6,5	6,1	6,0			8,4	8,3
1985	35,1	34,7	6,6	6,6	6,4	6,3			8,4	8,3
1986	34,8	34,4	6,6	6,6	6,5	6,4			8,1	8,1
1987	33,2	32,9	6,7	6,6	6,5	6,4			8,3	8,3
1988	32,8	32,4	8,4	8,3	6,6	6,5			7,3	7,2
1989	33,4	32,8	8,9	8,8	9,1	8,9			5,5	5,4
1990	33,4	32,8	9,1	9,0	9,3	9,2			5,5	5,4
1991	32,4	31,9	9,3	9,1	9,7	9,5			5,5	5,4
1992	31,9	31,4	9,5	9,3	9,9	9,7			5,6	5,5
1993	31,3	30,6	9,7	9,5	10,1	9,9			5,8	5,7
1994	31,0	30,4	9,7	9,5	10,2	10,0			6,0	5,9
1995	30,9	30,3	9,6	9,5	10,1	9,9			5,8	5,7
1996	30,2	30,0	9,4	9,4	10,2	10,2			5,7	5,7
1997	29,5	29,3	9,4	9,3	9,8	9,7	0,5	0,5	5,5	5,5
1998-I	29,4	29,1	9,4	9,3	9,8	9,7	0,5	0,5	5,7	5,7
1998-II	29,4	29,1	9,4	9,3	6,5	6,5	3,8	3,8	5,7	5,7

Figur 1 Organisasjonsgraden fordelt på hovedorganisasjoner, 1945–1998

3 Arbeidsgiversiden

Arbeidsgiverorganisasjonene i Norge kan i korthet beskrives som noen få store og mange små. Vi skal holde oss til privat sektor, da offentlig sektor i praksis kan sies å være fullt organisert. Den overordnede arbeidsgiverfunksjonen i staten ivaretas av et departement, og Stortinget vedtar at hovedtariffavtalen gjelder for alle statens tjenestemenn. Arbeidsgiverfunksjonen i kommunal sektor er noe mer komplisert. I dag ivaretas den av Kommunenes Sentralforbund, som har forløpere i Norges Byforbund (stiftet 1906) og Norges Herredsforbund (stiftet 1923). Enkelte kommuner har stått utenfor den kommunale arbeidsgiverorganiseringen, men har etter hvert gått inn. I dag er også Oslo kommune medlem av KS, men står likevel utenfor arbeidsgiverfellesskapet. KS har også bedriftsmedlemmer, som elektrisitetsverk og transportselskaper. Disse vil ikke bli telt med. To arbeidsgiverorganisasjoner som har operert i «gråsonen» mellom offentlig og privat sektor, er APO (gikk inn i HSH i 1999) og Arbeidsgiverorganisasjonen NAVO. Disse er med i tallgrunnlaget som presenteres for privat sektor.

Det finnes ingen vesentlig forskningstradisjon for studiet av arbeidsgiverorganisering. For Norges del er bidragene svært få, kun to har direkte relevans for beregning av organisasjonsgrader. I Bowman (1996) bearbeides og analyseres tallmateriale om N.A.F./NHO, og det beregnes organisasjonsgrader for N.A.F./NHO i forhold til industrien og til privat sektor generelt, og i forhold til andre arbeidsgiverorganisasjoner. De metodiske valgene er noe annerledes enn de som tas i dette notatet, men flere av trendene over tid er sammenfallende. I Stokke (1996) gjennomgås prinsippene for medlemsstatistikken i NHO, det gjøres beregninger av organisasjonsgraden med basis i bedrifter i industrien og det beregnes organisasjonsgrader ut fra sysselsatte fordelt på næring.

3.1 Samletabeller

I Statistisk årbok ble det tatt inn opplysninger om medlemmer og sysselsetting i Norsk Arbeidsgiverforening allerede i 1922-utgaven, og opplysningene ble holdt oppdatert helt til 1950-utgaven. I 1951-utgaven inkluderes for første gang andre private arbeidsgiverorganisasjoner, med opplysninger fra og med 1948. Kriteriene for valg av organisasjoner kan synes uklare, men utvidelsen fra en til 14 ulike organisasjoner var likevel betydelig. I tillegg gjengis det detaljerte opplysninger om N.A.F., i form av en næringsfordeling. I 1968-utgaven av Statistisk årbok kommer det et nytt brudd, ved at antall arbeidsgiverorganisasjoner som inkluderes går fra 13 til 22. Denne endringen medfører et brudd i tidsserien mellom 1966 og 1967, bruddet er imidlertid mest synlig når det gjelder antall medlemmer i organisasjonene og har mindre betydning for sysselsettingen i medlemsbedriftene.

For årene 1948–1971 er det for N.A.F. sin del bare gjengitt sysselsatte *arbeidere* i Statistisk årbok. I perioden 1958–1970 finnes det anslag på antall funksjonærer i en fotnote til

tabellen, og fra og med 1972 er det totalt antall sysselsatte som gjengis. På 1990-tallet dukker det i tillegg opp opplysninger om at det både for NHO sin del og for flere andre arbeidsgiverorganisasjoner er *årsverk* og ikke sysselsatte personer som opplysningene refererer til.

I kolonne 2 og 3 i tabell 10 er opplysningene fra Statistisk årbok gjengitt mest mulig direkte. I kolonne 4 er antall arbeidsgiverorganisasjoner i tabellen oppgitt, og i kolonne 5 er det referert til den anvendte utgaven av Statistisk årbok. Det er i hovedsak gjort bare én korreksjon i kolonnen, hvis opplysninger mangler for ett eller et fåtall år for en organisasjon så er tall hentet fra en nyere utgave av Statistisk årbok. Den nest største arbeidsgiverorganisasjonen i store deler av etterkrigstiden, Skipsfartens Arbeidsgiverforening (utenriks skipsfart), faller ut på begynnelsen av 1980-tallet. En vesentlig del av reduksjonen i sysselsettingen mellom 1981 og 1982 har sammenheng med dette bruddet.

Antall medlemmer i arbeidsgiverorganisasjonene kan være svært ulike enheter. I hovedsak er det antall bedrifter, i betydningen lokalt avgrenset og funksjonell enhet som driver aktivitet som faller inn under én næringsgruppe. Hvis foretak er medlem, er det likevel antall bedrifter som utgjør medlemstallet. Antallet kontingentpunkter vil derfor ofte være vesentlig lavere enn antall medlemmer. Vi vet imidlertid at dobbeltregistrering av bedrift og foretak forekommer i noen av organisasjonene, opplysninger fra N.A.F. på midten av 1980-tallet viste en dobbelttelling på hele 2000 medlemmer.⁶ I kooperasjonen (DKT, senere SamFo) er det likevel foretak, i betydningen Samvirkelag, som hovedsakelig utgjør medlemstallet. Innenfor skipsfart er det som regel rederier som telles som medlemmer, og forholdet mellom rederier og skip og installasjoner kan variere. Medlemstallet i arbeidsgiverorganisasjonene er derfor problematisk, og det vil ikke bli gjort forsøk på å beregne organisasjonsgrader ut fra antall bedrifter/medlemmer.

I kolonne 6 er en første bearbeidet tidsserie for sysselsettingen i arbeidsgiverorganisasjonene gjengitt. Opplysningene om sysselsetting er forsøkt standardisert på følgende måte: For det første er antall funksjonærer i N.A.F. lagt til. For perioden fra og med 1958 finnes det opplysninger i Statistisk årbok (med unntak av 1971 som er anslått til 100 000). For perioden før 1958 har vi tatt utgangspunkt i tabell 132 i Historisk statistikk 1968 (NOS XII 245), hvor forholdet mellom arbeidere og funksjonærer i industrien er gjengitt. N.A.F.s tall for 1958 gir en faktor på 4,54 arbeidere per funksjonær, tilsvarende tall for industrien generelt var 4,71. For å korrigere for et noe lavere nivå i N.A.F. enn i industrien generelt, har vi anvendt industrifaktoren i perioden 1946–1958 på N.A.F. i perioden 1945–1957. Det gir en faktor som faller fra 6,3 i 1945, til 4,7 i 1957. Når det gjelder arbeidsgiverorganisasjonene utenfor N.A.F. i perioden 1945–1947, eksisterte halvparten av dem som er med i Statistisk årbok fra 1948 også i 1945. Vi har derfor tatt halvparten av sysselsettingen i 1948 og justert den tilbake til 1945 i samme takt som utviklingen av sysselsettingen i N.A.F.s medlemsbedrifter. Fra og med 1972 er denne første reviderte serien lik serien i kolonne 3.

I kolonne 7 er det forsøkt korrigert for at det i flere organisasjoner opereres med sysselsatte *årsverk* i stedet for sysselsatte lønnstagere. Omregningen til antall lønnstagere er basert på forholdet mellom sysselsatte lønnstagere og normalårsverk i industri og bergverk, olje, bygg- og anlegg og hotell og restaurant i nasjonalregnskapsstatistikken for samme år (fra

⁶ Se Stokke (1996:7). Antallet har sunket på 1990-tallet, og oppveies i noen grad av bedrifter som er medlem av NHOs landsforeninger uten å være registrert som medlem i NHO (jf Stokke 1996:26).

og med 1993 er det benyttet nasjonalregnskapstall for 1993). Omregningsfaktoren øker i perioden. Den starter med 1,01 i 1958 (anslag), øker til 1,047 i 1970 og til over 1,09 i 1985 for så å synke til 1,07 på 1990-tallet. Finregning på medlemsstatistikken for 1995 (jf Stokke 1996), viser at forholdet mellom sysselsatte lønnstagere og normalårsverk nok kan ligge noe høyere. Denne antagelsen styrkes også av tallmateriale i N.A.F. (1970), hvor en omregningsfaktor på over 1,06 er brukt for 1968. Beregnet antall lønnstagere i tabellen kan derfor være noe for lavt, men det foreligger ikke tilstrekkelig detaljert statistikk til å gjennomføre samme finregning også for tidligere år.

Fra 1997 til 1998 gjøres det en ny endring i Statistisk årbok. Antall organisasjoner som er med, øker fra 17 til 23. Noen av de nye organisasjonene har mer preg av å være bransje- eller næringspolitiske organisasjoner enn arbeidsgiverorganisasjoner. I tillegg er sysselsettingen i HSHs medlemsbedrifter oppgitt å øke fra 98 000 i 1997 til 250 000 ved utgangen av 1998. Summene fra Statistisk årbok er gjengitt i tabell 10, men den usikkerheten som er knyttet til begge disse forholdene gjør at opplysningene om ansatte ikke er regnet om til sysselsatte lønnstagere.

I tabell 11 er kolonne 7 fra tabell 10 gjengitt først. Deretter følger tre anslag for sysselsettingen i privat sektor. Nasjonalregnskapsstatistikk er i utgangspunktet ikke å foretrekke når det gjelder å skille mellom privat og offentlig sektor, fordi statistikken bygger på «funksjonell aktivitet» og skiller mellom næringsdrift og offentlig forvaltning. Det betyr at offentlig forretningsdrift (for eksempel NSB, postverket) klassifiseres som næringsdrift. Inndelingen i offentlig og privat sektor i arbeidskraftundersøkelsene (AKU) baserer seg derimot på den juridiske eierformen slik dette oppgis av intervjuobjektene, noe som gir en større offentlig sektor enn nasjonalregnskapsstatistikken. Denne inndelingen i AKU ble først offentliggjort i 1989, så før det må nasjonalregnskapsstatistikk anvendes. I kolonne 3 i tabell 11 (NR-I) er det tatt med opplysninger for sysselsatte lønnstagere minus sysselsatte i offentlig forvaltning for perioden 1962–1998 (bygger på tabell 9.6 i Historisk statistikk 1994 med senere oppdateringer). Serien for perioden 1948–1961 bygger på opplysninger fra Historisk statistikk 1968 (tabell 53), korrigert for nivåfallet fra den senere statistikken. De to seriene overlapper i perioden 1962–66, den nyere serien ligger omtrent 14 prosent over den eldre tallserien. Konkret fremkommer tallet for 1961 som sysselsatte lønnstagere totalt minus forsvar, offentlig administrasjon, undervisning og helse- og veterinærtjenester, justert for forskjellene mellom den samme beregningen i 1962 og tall basert på nasjonalregnskapsstatistikk for 1962.

I kolonne 4 er det gjengitt en serie (NR-II) over mer bearbejdede tall fra nasjonalregnskapsstatistikk, som Kristine Nergaard har stilt tilgjengelig. Offentlig forretningsdrift er her trukket ut av privat sektor, etter følgende prinsipper: Det er tatt utgangspunkt i nasjonalregnskapstall for lønnstagere fra 1962 og fram til 1997. Offentlig sektor er i første omgang definert som statlig forvaltning og kommunal forvaltning (som i NR-I-serien). I tillegg kommer følgende næringer med svært høy offentlig sektor-andel: post (NR kode 23855), tele (NR kode 23860, til og med 1994), jernbanedrift (NR kode 23800), sporvei (NR kode 23810) og elektrisitet og kraftforsyning (NR kode 23685–23695). I tillegg er det lagt til anslag på statlig og kommunal vei- og anleggsdrift for perioden 1962–1993 og statlig vei- og anleggsdrift for perioden 1994–1997. Anslag på antall ansatte i disse næringene er hentet

fra SSBs Bygge- og anleggsstatistikk (perioden 1966–1996). For denne gruppen er tall for perioden 1962–1965 og 1997 satt skjønnsmessig.⁷

I kolonne 5 er antall lønnstagere i privat sektor ifølge arbeidskraftundersøkelsene gjengitt. I kolonne 6, 7 og 8 er så organisasjonsgraden basert på de tre sysselsettingsseriene beregnet. Organisasjonsgradene er også fremstilt i figur 2. Figuren viser for det første at organisasjonsgraden steg markant fra 1948 til midten av 1960-tallet. Deretter er organisasjonsgraden mer stabil, selv om den varierer mer enn organisasjonsgraden på arbeidstagersiden i samme periode. For det andre er utviklingen i organisasjonsgrad svært lik for de tre seriene etter 1988. Tallmaterialet viser ellers at forskjellen i hvordan privat sektor defineres får mindre betydning etterhvert, i 1989 var forskjellen mellom NR-I og AKU over 150 000 lønnstagere mens i 1997 er den på under 70 000. Noe av dette har sannsynligvis sammenheng med at en del offentlig næringsvirksomhet er skilt ut i form av selskapsdannelse, privatisering og konkurranseutsetting. Inkluderingen av utenriks skipsfart medvirker også til at NR-seriene ligger noe over AKU.

Hvis man skal finne et uttrykk for organisasjonsgraden på arbeidstagersiden i privat sektor i dag, er tallene basert på AKU å foretrekke. De viser en organisasjonsgrad på rundt 55 prosent på midten av 1990-tallet. Hvis organisasjonsgraden skal analyseres over lengre tidsrom, er NR-seriene å foretrekke. NR-II-serien er videre å foretrekke fremfor NR-I-serien.

I en tidligere studie av arbeidsgiverorganiseringen i privat sektor i Norge, beregnet Bowman (1996) organisasjonsgraden til i overkant av 40 prosent på 1990-tallet (42,6 i 1994). Forskjellen fra beregningene gjort her har i hovedsak sammenheng med at Bowman (1996) ikke regnet om fra årsverk til lønnstagere, og at sysselsettingen i privat sektor ble hentet fra nasjonalregnskapsstatistikk (tilsvarende NR-I med fratrekk for primærnæringer). Trendene er likevel sammenfallende, med stabilitet i perioden fra 1963 til 1981, deretter et visst fall midt på 1980-tallet men vekst og senere stabilisering på 1990-tallet. Bruddet som er skapt av at Skipsfartens Arbeidsgiverforening faller ut av tidsserien etter 1981, forklarer en nedgang på tre prosentpoeng fra 1981 til 1982. Organisasjonsgraden fortsetter imidlertid å falle til og med 1987.

⁷ Av grupper som likevel ikke lar seg identifisere, kan nevnes Norges Bank (del av bank), offentlig hjelpevirksomhet for luftfart og skipsfart samt kommunal busstransport. Tallene for post og el. og kraft kan være noe overdrevet, særlig for senere år, fordi private aktører gjør seg gjeldende.

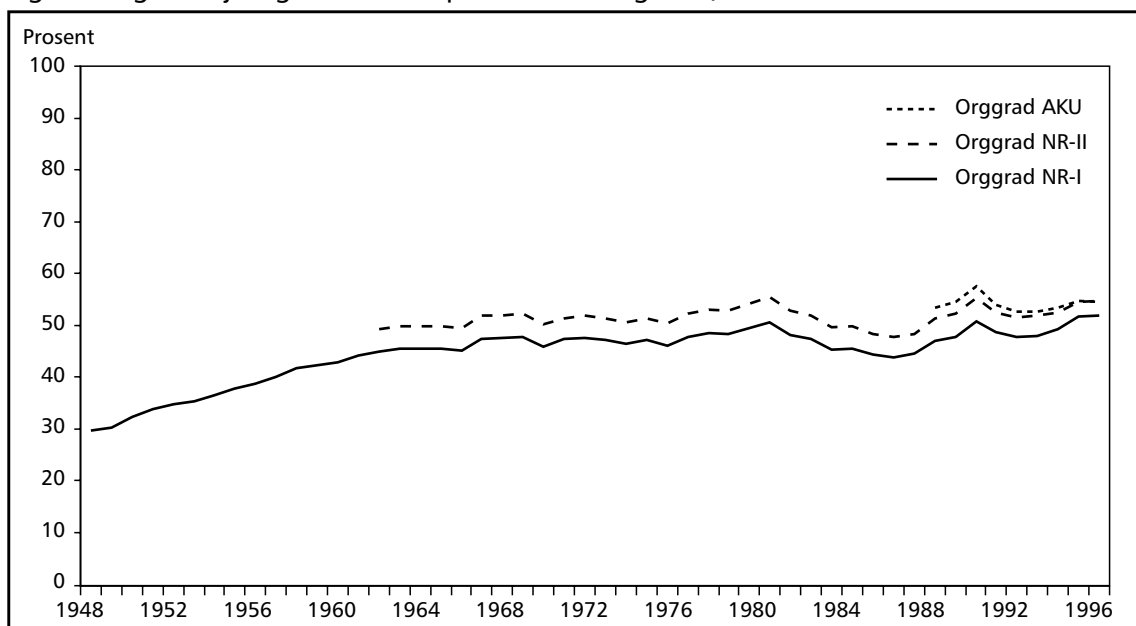
Tabell 10 Medlemmer og sysselsetting i arbeidsgiverorganisasjoner, 1945–1998

	Bedrifter	Sysselsatte	Antall org	Årbok	REV 1	REV 2
1945					147467	147467
1946					195414	195414
1947					232017	232017
1948	8934	248416	14	51	280758	280758
1949	10155	259828	14	52	293064	293064
1950	11402	282024	15	53	316609	316609
1951	11753	296759	13	54	334029	334029
1952	12592	304103	13	55	340554	340554
1953	13036	311878	13	56	349277	349277
1954	14493	328202	15	57	365315	365315
1955	14667	339686	15	58	379071	382862
1956	14644	347438	15	59	389032	392922
1957	14685	352751	15	60	398646	406619
1958	14698	357974	14	61	409974	418173
1959	14746	355718	14	62	415718	424032
1960	15069	359711	14	63	424711	435329
1961	15884	375548	14	64	443548	454637
1962	16282	383335	14	65	453335	464668
1963	16004	385181	13	65	458181	471926
1964	15848	385016	14	66	460016	473816
1965	15532	384347	14	67	460347	476459
1966	14034	383153	13	68	460153	476258
1967	22053	401780	22	69	483780	503131
1968	22253	399369	22	70	484369	503744
1969	22438	397606	22	71	487606	509548
1970	22390	384612	22	72	479612	501791
1971	21900	394980	22	73	494980	519729
1972	21899	502460	22	74	502460	530095
1973	21590	496133	22	75	496133	525901
1974	21639	493897	22	76	493897	526000
1975	21955	507349	22	77	507349	541083
1976	22853	510567	22	78	510567	546307
1977	23529	540487	22	79	540487	581024
1978	24075	549944	22	80	549944	593940
1979	24571	549743	20	81	549743	596471
1980	25794	571472	21	82	571472	620974
1981	25920	584945	21	83	584945	637590
1982	25776	555252	21	84	555252	605225
1983	26194	539345	20	85	539345	587886
1984	26008	520821	20	86	520821	567695
1985	26201	537966	19	87	537966	588266
1986	25530	545707	19	88	545707	594821
1987	25431	552874	19	89	552874	602633
1988	27343	555168	19	90	555168	602357
1989	28682	561139	19	91	561139	608836
1990	27696	562793	19	92	562793	610433
1991	29055	585114	19	93	585114	634681
1992	28104	550308	19	94	550308	594861
1993	26892	542411	19	95	542411	579918
1994	25690	554885	15	96	554885	593960
1995	25994	585387	16	97	585387	627057
1996	29968	629395	17	98	629395	673759
1997	31323	659149	17	98	659149	705289
1998	36818	788269	23	99		

Tabell 11 Sysselsetting i privat sektor og organisasjonsgrader på arbeidsgiversiden, 1948–1997

	Sysselsatte	Sysselsatte i privat sektor			Organisasjonsgrad		
		NR-I	NR-II	AKU	NR-I	NR-II	AKU
1945	147467						
1946	195414						
1947	232017						
1948	280758	929304			30,2		
1949	293064	953521			30,7		
1950	316609	967535			32,7		
1951	334029	972356			34,4		
1952	340554	968656			35,2		
1953	349277	977289			35,7		
1954	365315	991303			36,9		
1955	382862	1001617			38,2		
1956	392922	1002178			39,2		
1957	406619	1005205			40,5		
1958	418173	992424			42,1		
1959	424032	992424			42,7		
1960	435329	1004756			43,3		
1961	454637	1020564			44,5		
1962	464668	1025500	937720		45,3	49,6	
1963	471926	1028300	939730		45,9	50,2	
1964	473816	1032500	944250		45,9	50,2	
1965	476459	1038000	950330		45,9	50,1	
1966	476258	1045100	957260		45,6	49,8	
1967	503131	1052600	962500		47,8	52,3	
1968	503744	1052800	963290		47,8	52,3	
1969	509548	1057400	967410		48,2	52,7	
1970	501791	1083400	993290		46,3	50,5	
1971	519729	1088600	1006170		47,7	51,7	
1972	530095	1107600	1015510		47,9	52,2	
1973	525901	1107500	1016360		47,5	51,7	
1974	526000	1124600	1031620		46,8	51,0	
1975	541083	1139600	1045780		47,5	51,7	
1976	546307	1174900	1076590		46,5	50,7	
1977	581024	1206300	1105560		48,2	52,6	
1978	593940	1217200	1114110		48,8	53,3	
1979	596471	1225700	1121260		48,7	53,2	
1980	620974	1247900	1141080		49,8	54,4	
1981	637590	1249900	1142800		51,0	55,8	
1982	605225	1246700	1139750		48,5	53,1	
1983	587886	1231800	1125370		47,7	52,2	
1984	567695	1241400	1133390		45,7	50,1	
1985	588266	1279900	1171440		46,0	50,2	
1986	594821	1329800	1221280		44,7	48,7	
1987	602633	1361700	1250390		44,3	48,2	
1988	602357	1340300	1238500		44,9	48,6	
1989	608836	1287100	1179100	1134000	47,3	51,6	53,7
1990	610433	1266800	1159820	1114000	48,2	52,6	54,8
1991	634681	1240400	1141000	1097000	51,2	55,6	57,9
1992	594861	1213400	1124480	1095000	49,0	52,9	54,3
1993	579918	1205700	1117580	1094000	48,1	51,9	53,0
1994	593960	1227800	1135600	1122000	48,4	52,3	52,9
1995	627057	1263900	1188500	1167000	49,6	52,8	53,7
1996	673759	1295600	1228900	1225000	52,0	54,8	55,0
1997	705289	1347700	1281740	1284000	52,3	55,0	54,9
1998		1387100		1321000			

Figur 2 Organisasjonsgraden blant private arbeidsgivere, 1948–1997

3.2 NHO og HSH

Dagens to største arbeidsgiverorganisasjoner, NHO og HSH, har forløpere som har eksistert i hele etterkrigstiden. NHO ble etablert i 1989, som en sammenslutning av Norsk Arbeidsgiverforening (N.A.F., stiftet 1900) og to industri- og håndverksorganisasjoner. HSH ble etablert i 1990, som en sammenslutning av Handelens Arbeidsgiverforening (HA, stiftet 1938) og fire handelsorganisasjoner. Både NHO og HSH er altså kombinerte arbeidsgiverorganisasjoner og næringspolitiske organisasjoner.

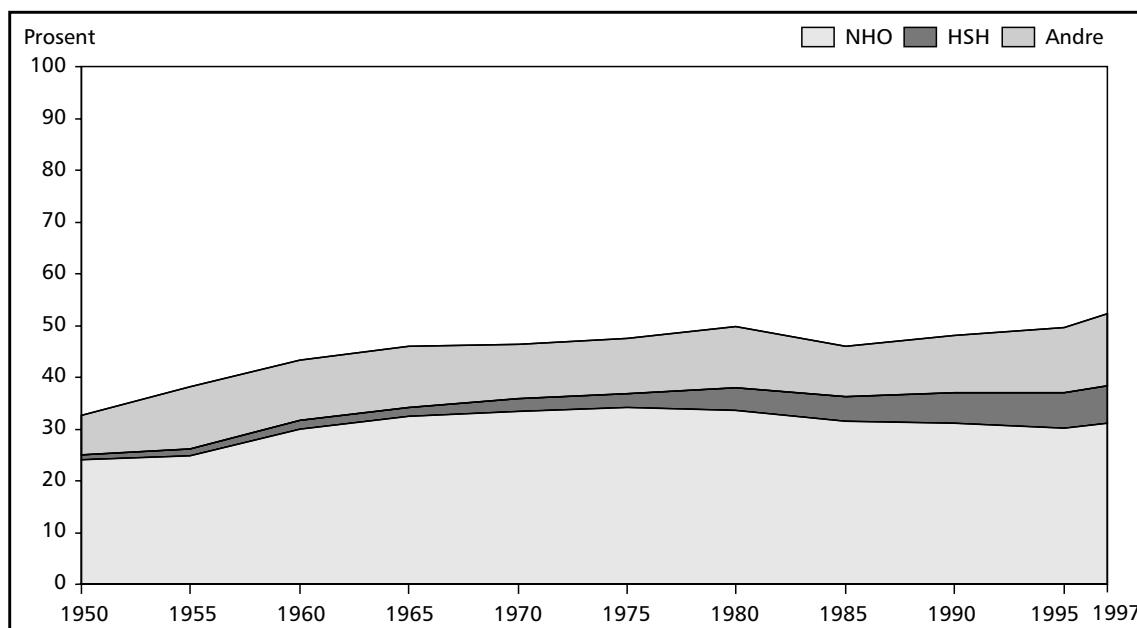
I tabell 12 er N.A.F./NHOs og HA/HSHs bedriftsmedlemmer og sysselsettingen i disse gjengitt. For N.A.F.s del er det tatt utgangspunkt i opplysninger om antall arbeidere i perioden 1945–1955, disse er så justert for forholdet mellom arbeidere og funksjonærer i industrien i Historisk statistikk 1968 (tabell 132). Omregningen fra årsverk til lønnstagere fra og med 1960 er også gjort etter samme prinsipp som nevnt i forbindelse med tabell 10. Tallene for HA er hentet fra Statistisk årbok, og kontrollert/supplert i forhold til HAs årsberetninger.

Figur 3 illustrerer organisasjonsgraden fordelt på N.A.F./NHO, HA/HSH og andre arbeidsgiverorganisasjoner for utvalgte år. Nasjonalregnskapsstatistikken NR-I er benyttet som mål på sysselsettingen i privat sektor. Figuren viser at N.A.F./NHOs organisasjonsgrad øker fra 24 prosent i 1950 til nesten 35 prosent i 1975, for så å synke til 31 prosent midt på 1990-tallet. HA/HSH øker betydelig særlig fra 1975 og utover, fra 2,5 prosent til over 7. De andre organisasjonene ligger nokså stabilt i hele perioden, med rundt 10 prosent. Bortsett fra 1950 (7,6 prosent) er andelen lavest i 1985 med 9,7 prosent og høyest i 1997 med 14 prosent. NHOs andel av de organiserte synker i perioden, fra 73 prosent i 1950 til rundt 60 prosent midt på 1990-tallet.

Tabell 12 Medlemmer og sysselsatte lønnstagere i N.A.F./NHO og HA/HSB, 1945–1998

År	N.A.F./NHO			HA/HSB	
	Medlemmer	Årsverk	Lønnstagere	Medlemmer	Lønnstagere
1945	3513	124000	124000	284	3413
1950	7135	232000	232000	922	10619
1955	8333	249000	249000	1194	13637
1960	8621	295000	302000	1266	15541
1965	8696	327000	336000	1763	18136
1970	8319	346000	362000	2006	26000
1975	8403	365685	390000	2373	30000
1980	10347	386519	420000	3769	53000
1985	9918	369456	404000	5003	60093
1990	10686	364173	395000	5410	75000
1991	10650	358620	389000	7665	75000
1992	11519	356165	385000	6600	80000
1993	10432	349811	374000	6300	76400
1994	10303	347527	372000	6400	77000
1995	11023	356615	382000	6529	85000
1996	13431	380240	406788	6735	95000
1997	14531	391709	419058	7005	98000
1998	15284	412323	441111	9250	

Figur 3 Organisasjonsgrader fordelt på N.A.F./NHO, HA/HSB og andre arbeidsgiverorganisasjoner, 1950–1997

Referanser

- Bergløff, Anders (1972): *Norske Bankfunksjonærers Forbund 1922–1972*. Oslo: Forbundet
- BFO (1997): *BFO 40 år*. Oslo: BFO
- Bowman, John R. (1996): «Organisering i arbeidsmarkedet: utviklingen på arbeidsgiversiden», i *Søkelys på arbeidsmarkedet*, vol. 13, no. 2
- Colbjørnsen, Tom, Arvid Fennefoss og Gudmund Hernes. 1985. *Så samles vi på valen...?* Fafo-rapport 043. Oslo: Fafo
- Dahl, Karl Frimann (1979): *Tjenestetvistloven*. Oslo: Stafo
- Fennefoss, Arvid og Torgeir Aarvaag Stokke (1991): «Norske lønnstakeres organisering», i *Søkelys på arbeidsmarkedet*, vol 8, nr 2
- Fennefoss, Arvid (1988): *Lønnstaker-organisering*. Fafo-rapport 081. Oslo: Fafo
- Fennefoss, Arvid (1998): «Endringer i organisasjonsgraden og organisasjonsmønsteret blant norske lønnstakere 1977.1996», i *Søkelys på arbeidsmarkedet*, vol 15, nr 1
- Fyllingen, Reidar og Inge Johannessen (1958): «Norges Farmaceutiske Forening 1858–1958», i *Jubileumsskrift*. Oslo: Norges Farmaceutiske Forening
- Greve, Anne (1995): *Førskolelærernes historie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hageman, Gro (1992): *Skolefolk. Lærernes historie i Norge*. Oslo: Gyldendal
- Melby, Kari (1990): *Kall og kamp. Norsk Sykepleierforbunds historie*. Oslo: Cappelen
- Moren, Jorolv (1966): *Oppslagsboken norske organisasjoner*. Oslo: Tanum
- N.A.F. (1970): *Norsk Arbeidsgiverforening – Oppbygging og virksomhet*. Oslo: N.A.F.
- NALF (1960): *Norsk Arbeidslederforbund 50 år*. Oslo: NALF
- Nergaard, Kristine (1996): *Organisasjonsgraden målt gjennom AKU 2. kvartal 1995*. Fafo-notat 1996:15 Oslo: Fafo
- Nergaard, Kristine (1999): *Organisasjonsgrad og tariffavtaledekning målt ved AKU 2. kvartal 1998*. Fafo-notat 1999:5 Oslo: Fafo
- Pryser, Thoralf (red) (1949): *Statstjenestemannsforbundet gjennom 25 år*. Oslo: Forbundet
- Seip, Åsmund Arup (1990): *Lektorene. Profesjon, organisasjon og politikk 1890–1980*. Fafo-rapport 108. Oslo: Fafo
- Stokke, Torgeir Aarvaag (1991): *Medlemsbevegelser i LO*. Fafo-rapport 112. Oslo: Fafo
- Stokke, Torgeir Aarvaag (1992): *Rasjonalitet og organisering. Gratispassasjerproblemet og organisasjonsgraden i Norge*. Oslo: Institutt for sosiologi
- Stokke, Torgeir Aarvaag (1995): *Organisasjonsgraden på arbeidstagersiden 1956–1994*. Fafo-notat 1995:13 Oslo: Fafo

- Stokke, Torgeir Aarvaag (1996): *NHO: Medlemmer, organisasjonsgrader og tariffavtaler*. Fafo-notat 1996:12. Oslo: Fafo
- Stokke, Torgeir Aarvaag (1998): *Utmeldinger i LO-forbundene på 1990-tallet*. Fafo-rapport 256. Oslo: Fafo
- Terjesen, Einar A. (1994): *Norsk Kommuneforbund 75 år, II*. Oslo: Tiden
- Thue, Lars (1986): *Fra bestillingsmannsforening til moderne fagforbund*. Oslo: KFO
- Tønnessen, Johan N. (1960): *Norsk Styrmandsforening i 50 år*. Oslo: Foreningen
- Wyller, Thomas Chr. (1970): *Landsforbund og lønnskamp. En studie av Embetsmennenes Landsforbund 1918–68*. Oslo: Cappelen
- Torgeir Aarvaag Stokke: «Hva vet vi om tariffavtaledekningen i Norge?», i Søkelys på arbeidsmarkedet, vol 15 nr 2, 1998

Det strategiske instituttprogrammet på Fafo

I tråd med omleggingen av forskningspolitikken i Norge, har myndighetene uttrykt ønske om at de frittstående forskningsinstituttene utvikler strategiske instituttprogrammer. Disse instituttprogrammene skal ha et langsiktig perspektiv, og videreutvikle forskningsinstituttenes basiskompetanse. Fafo har utarbeidet et omfattende instituttprogram, og den delen av programmet som omhandler de kollektive aktørenes rolle på arbeidsmarkedet finansieres av Kommunal- og regionaldepartementet.

Delprogrammet «De kollektive aktørenes rolle på arbeidsmarkedet» ble startet opp i 1996, og hittil (januar 2000) er det utkommet følgende publikasjoner:

Torgeir Aarvaag Stokke (1996), *Estimering av tariffavtaledekningen i Norge – strategier og foreløpige makrotall*. (Fafo-notat 1996:8)

Kristine Nergaard (1996), *Organisasjonsgraden målt gjennom AKU 2. kvartal 1995*. (Fafo-notat 1996:15)

Åsmund Arup Seip (1996), *Arbeidsgiverorganisering i den offentlige randsonen*. (Fafo-notat 1996:13)

Torgeir Aarvaag Stokke (1996), *NHO: Medlemmer, organisasjonsgrader og tariffavtaler*. (Fafo-notat 1996:11)

Kristine Nergaard (1997), «Norway», i Giuseppe Fajertag (ed): *Collective Bargaining in Western Europe 1996-1997*. Brussel: European Trade Union Institute

Torgeir Aarvaag Stokke: (1997), «Labour Market Parties, Collective Bargaining and Dispute Resolution in Norway». I: Josephine Browne (ed), *The Role of the State in Industrial Relations*. Dublin: Oak Tree Press

Bjørne Grimsrud og Torgeir Aarvaag Stokke (1997), *Collective bargaining and labour market flexibility in Norway*. Paper prepared for an ILO project. (Fafo-notat 1997:23)

Jon Erik Dølvik og Torgeir Aarvaag Stokke (1998), «Norway: The Revival of Centralized Concertation». I: Anthony Ferner og Richard Hyman (red): *Changing Industrial Relations in Europe*. Oxford: Blackwell. (Også publisert som særtrykk hos Fafo, i *Industrial Relations in Norway*)

Tori Grytli og Torgeir Aarvaag Stokke (1998), *Norges største tariffavtaler: Omfang, lønnsdannelse og arbeidstidsordninger*. (Fafo-notat 1998:3)

Kristine Nergaard (1998), *Tariffavtaledekningen målt ved surveyundersøkelser: Levekårsundersøkelsen 1996*. (Fafo-notat 1998:4)

Jon Erik Dølvik (1998), «Norwegian trade unionism between traditionalism and modernisation». SIP-notat, Fafo. Også i: Hoffmann og Waddington (eds), *Trade Unions in Europe – Facing the Challenges*. Brussels: ETUI

- Torgeir Aarvaag Stokke (1998), «Hva vet vi om tariffavtaledekningen i Norge», i *Søkelys på arbeidsmarkedet*, vol 15 nr 2, 1998
- Torgeir Aarvaag Stokke (1999), «Norske streiker – typer og omfang», i *Sosiologisk tidsskrift*, vol 7 nr 1, 1999
- Kristine Nergaard og Torgeir Aarvaag Stokke (1998), «Norway», i Fajertag (red): *Collective bargaining in Western Europe 1997-1998*. ETUI: Brussels 1998
- Torgeir Aarvaag Stokke, Jon Erik Dølvik og Kristine Nergaard: *Industrial Relations in Norway*. Fafo 1999
- Kristine Nergaard (1999), *Organisasjonsgrad og tariffavtaledekning målt ved AKU 2.vartal 1998*. (Fafo-notat 1999:5)
- Jon Erik Dølvik og Torgeir Aarvaag Stokke (1999), *Den norske forhandlingsmodellen. Et tilbakeblikk*. (Fafo-rapport 306)
- Torgeir Aarvaag Stokke (1999), «Collective bargaining and state intervention in the Scandinavian countries», i *Transfer, European Review of Labour and Research*, vol 5 no 1, 1999
- Torgeir Aarvaag Stokke (2000), «Arbeidsmarkedets 'grunnlover' i Norge og Sverige - Likheter og forskjeller med Septemberforliket», i Ibsen og Scheuer (red): *Septemberforliket og det 21. århundrede. Historiske perspektiver og fremtidens dilemmaer*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Dag Olberg (2000), *Funksjonæravtalene i industrien* (Fafo-notat 2000:13)
- Martin Byrkjeland (2000), *Utviklinga av arbeidshovudavtalen 1935 til 1998* (Fafo-notat 2000:15)
- Torgeir Aarvaag Stokke (2000), «Norway» i Ebbinghaus og Visser (red): *Trade Unions in Western Europe since 1945*. London: Macmillan 2000
- Torgeir Aarvaag Stokke (2000), «Organisasjonsgrader i arbeidslivet 1945–1998», i *Søkelys på arbeidsmarkedet*, vol 17, nr 1, 2000
- Kristine Nergaard (2000), «Norway» i Fajertag (red): *Collective bargaining in Europe 1998-1999*. ETUI: Brussels 2000

Organisasjonsgrader i norsk arbeidsliv 1945–1998

I dette notatet presenteres beregninger av organisasjonsgraden på både arbeidstaker- og arbeidsgiversiden i perioden 1945-1998. Organisasjonsgraden uttrykker forholdet mellom antall organiserte og antall organiserbare. For arbeidstakerorganisasjonene operasjonaliseres dette til forholdet mellom antall organiserte lønnstakere og antall yrkesaktive lønnstakere. For arbeidsgiversiden brukes forholdet mellom antall sysselsatte i medlemsbedriftene og antall lønnstakere i privat sektor.

På arbeidstakersiden steg organisasjonsgraden markant frem til begynnelsen av 1950-tallet, men har siden ligget stabilt mellom 50 og 57 prosent. LOs andel av de organiserte lønnstakerne har gått jevnt tilbake i etterkrigstiden. Tall for arbeidsgiversiden i privat sektor viser en stigning i organisasjonsgrad frem til midten av 1960-årene, etter det har utviklingen vært noe ujevn og organisasjonsgraden ligger i dag på om lag 55 prosent.